

Molen De Hoop en haar voorganger.

Inleiding

Tot voor kort werd aangenomen dat molen De Hoop in Den Oever afkomstig zou zijn uit Huisduinen. Echter ook de Historische Vereniging Wieringen kon dit in 2004 niet bevestigen. Dit was de aanleiding om wat nader onderzoek naar de herkomst van molen De Hoop te doen om vast te stellen deze wel of niet een link heeft met Huisduinen of de herkomst van de verhalen te achterhalen. Hierbij is voornamelijk gebruik gemaakt van oude land- en zeekaarten.

In de database van verdwenen molens in Nederland wordt aangegeven dat bij Huisduinen een standerdmolen noord van het huidige Huisduinen heeft gestaan tot de stormvloed van 1570. In 1570 bleken de dijken niet bestand tegen de [Allerheiligenvloed](#). Huisduinen verloor bijna 100 van de 112 huizen die er stonden, waaronder ook de eerste kerk. Daarna moest Huisduinen bijna helemaal opnieuw worden opgebouwd, meer ten oosten van de oude kern. Of de standerdmolen van Huisduinen het heeft overleefd, is niet zeker.

Wel zijn er meldingen in archieven dat zowel in Huisduinen maar ook in Callantsoog rond 1588 er toestemmingen worden gegeven om een korenmolen (opnieuw) op te bouwen en de kosten ervan hoofdelijk over de inwoners om te slaan. In beide gevallen wordt aangenomen dat deze molens dienden ter vervanging van de bij de stormvloed verloren gegane standerdmolen (beide korenmolens). Bij de wederopbouw werden ze volgens de Database verdwenen molens allebei vervangen door een (achtkantige) grondzeiler.

Figuur 1 Kaart uit 1623 waarbij nabij Huisduinen een molen is ingetekend

Volgens de Helderse Molenstichting is de 2e korenmolen in Huisduinen diverse malen verkocht, uiteindelijk in 1861 voor fl. 3260,- aan de Johannes Stephanus Janzen en Johannes Eilard Janzen - aannemers te Den Helder. Zeer waarschijnlijk werd deze molen in Huisduinen in 1862 gedemonteerd en als molen De Poolster weer in de wijk Zandburen noord van Hippolytushoef weer opgebouwd.

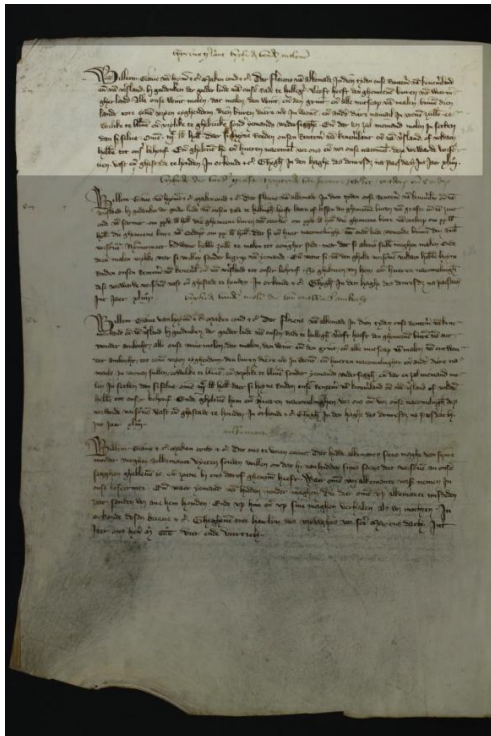
Dat betekent dat het verhaal dat de huidige molen De Hoop zeer waarschijnlijk niet afkomstig is uit Huisduinen.

Onderzoeksvragen

Dat roept dus de vraag op hoe het dan zit met de herkomst van de huidige molen De Hoop in Den Oever en zijn voorganger. Immers de 1e korenmolen uit Huisduinen is waarschijnlijk verloren gegaan

in 1570 tijdens de Allerheiligenvloed en de 2e korenmolen uit Huisduinen is in 1862 naar Zandburen verplaatst. Dit roep drie vragen op:

1. Sinds wanneer staat er een molen nabij Den Oever?
2. Was de voorvanger van de huidige molen een standerdmolen?
3. Sinds wanneer staat de huidige molen bij Den Oever?

Figuur 2 Akte van Graaf Willem IV uit 1344 waarin Wieringen windrecht krijgt

Windbrief

Op de website van De Wieringer Molens staat te lezen dat al in 1391 aan de bewoners van het eiland Wieringen het recht van de vrije wind werd gegeven, waaruit mag worden afgeleid dat er toen een windkorenmolen aanwezig was. Het is echter niet duidelijk in welk archiefstuk dit windrecht wordt vermeld.

Uit archiefstukken van de Hollandse Grafelijkheid blijkt dat Graaf Willem op 8 april 1344 het maal- en windrecht te Wieringen verkoopt "aan de gemene buren aldaar".

Graaf Willem IV bevestigt de verkoop in vrij eigendom door Floris van Alkemade, toentertijd rentmeester van Kennemerland en West-Friesland, met toestemming van de Raad te Hillegom, van alle windmolens, het maalrecht en het windrecht te Wieringen aan de gemene buren aldaar, en bepaalt dat niemand anders dan zij daar een molen mogen

bouwen.

Kaart uit 1541

Volgens de Historische Vereniging Wieringen in hun blad "Op de Hoogte" (nr. 2-2004) komt op een oude kaart van 1541 van Cornelis Claesz den Schilder al een molen voor nabij Den Oever. In het archief van de Historische Vereniging is een replica van deze kaart aangetroffen. Het origineel bevindt zich waarschijnlijk in het Nationaal Archief, omdat het voorkomt in een catalogus van het voormalige 's-Rijksarchief onder nummer 2744. Op deze kaart staan drie molens aangegeven, twee bij Hippolytushoef en een bij Den Oever.

Figuur 4 Kaart van Cornelis Claesz den Schilder uit 1541 met daarop de molen bij Den Oever

Kaart uit 1623

Op een kaart van Goos uit 1623 staat bij Den Oever een molen getekend. Ook op een kaart van Hendrick Doncker uit 1664 is de molen nabij Den Oever wel ingetekend. Op kaarten van 1668 van het Zeegat van Texel komt eveneens een molen voor tussen Stroë en Den Oever.

Figuur 5 Kaart uit 1623 van Goos van het Zeegat van Texel met Wieringen

Op een kaart van 1660 van Abraham Goos is reeds een molen ingetekend bij Den Oever, maar ook op de kaart van Hendrick Doncker van 1664. Ook op een kaart van Ioannes van Keulen uit 1681 is de molen nabij Den Oever ingetekend.

Op een oude kaart uit 1670 staat een molentje getekend dat erg lijkt op een standerdmolen. Het heeft een driehoekige voet en een hoge molenkast. Het kwam in die vaker voor dat molens als een soort standerdmolen werden afgebeeld; dat was voor de cartografen uit die tijd het bekende beeld voor een korenmolen. Je ziet ook dat de in 1623 getekende molen van Huisduinen in figuur 1 lijkt op een standerdmolen, terwijl deze in 1570 al weggespoeld was en vervangen door een grondzeiler op een andere plek. Kaarten werden in die tijd ook vaak gereproduceerd; het kan dus zijn dat een kaart

van een eerdere datum is gereproduceerd en een later jaartal heeft gekregen.

Figuur 6. Links: Paskaart van Hendrick Doncker uit 1664 van het Zeegat van Texel (kaartencollectie UvA). Rechts: Kaart van Wieringen van Pieter Goos uit 1668

Uit deze kaarten blijkt dat op de plaats van de huidige molen er omstreeks 1623 al een molen heeft gestaan en ook tussen 1654 en 1675 op kaarten een molen voorkomt. Hieruit kunnen we concluderen dat er inderdaad vanaf omstreeks 1623 een molen heeft gestaan op de plaats van de huidige molen De Hoop. We weten echter nog niet of dit de voorganger van de huidige molen is geweest.

Jaartal 1675 in molen

In de Molendatabase wordt aangenomen dat de huidige molen dateert van 1675. Dit is gebaseerd op een jaartal dat in één van de legeringsbalken is ingesneden. Omdat op kaarten al sinds 1623 de molen voorkomt wordt onzeker of dit het jaartal van de bouw van de molen is.

Figuur 7. Foto van het jaartal 1675 in de legeringsbalk van de huidige molen

Dit jaartal zou ook te maken kunnen hebben gehad met de tweede Allerheiligenvloed. Een zware storm teisterde in de nacht van 4 op 5 november 1675 de kusten van Holland. Tussen Texel en Den Helder liep de zee zeer hoog op waarbij een gedeelte van Huisduinen werd weggeslagen. Het land tussen de Zijpepolder en Wieringen, wat onbedijkt was, werd overspoeld. De Medemblickerdijk kon door de dijkwerkers met grote inspanning worden verdedigd, maar bij Hoorn brak de dijk tussen Scharwoude en Oudendijk door waardoor het water over de Zomerdijk sloeg en tot aan Medemblick het land onder water zette. Het gebied leek op een volle zee.

Figuur 8 Kaart Marsdiep van Abraham Goos - 1660 met molen nabij Den Oever

Figuur 9 Kaart van zeegaten bij Texel met daarop noordzijde Wieringen met molen bij Den Oever (Ioannes van Keulen - 1681)

Het is eveneens mogelijk dat in deze storm de voorganger van de molen De Hoop, mogelijk een standerdmolen, is omgewaaid. Na deze storm zou de huidige molen kunnen zijn opgebouwd met restanten van de standerdmolen.

2015 -Elementen standerdmolen gevonden?

In 2015 werd bij werkzaamheden om de molen weer maalvaardig te maken geconstateerd dat aan het vork van staak van het molenspil slijtplekken zaten, die duiden op een rechtsomdraaiende molensteen. Dit is een aanwijzing dat deze staak uit een standerdmolen afkomstig is geweest. Immers in een standerdmolen wordt het steenspil direct door het bovenwiel aangedreven. Bovendien bleek toen voor de ingang van de molen en oude halve molensteen te

liggen met een rechtsdraaiend scherpstel. Dit zijn twee belangrijke aanwijzingen dat onderdelen van een standerdmolen zijn hergebruikt in de huidige molen De Hoop.

Vast staat dus dat in de huidige molen De Hoop onderdelen gebruikt zijn die afkomstig zijn uit een standerdmolen (de staak van het linker steenspil en een molensteen). Vast staat tevens dat het eiland Wieringen vanaf 1344 het windrecht kreeg toegekend. Het dorp Den Oever in de 15e eeuw is ontstaan door verschuiving van de kustlijn in die tijd. Aangezien grondzeilers pas aan het begin van de 16e eeuw werden ontwikkeld, zullen er vermoedelijk op Wieringen één of meerdere standerdmolens hebben gestaan. Het is evengoed mogelijk dat resten van de standerdmolen uit Huisduinen, die bij de stormvloed in 1570 overspoeld raakte, zijn hergebruikt in de huidige molen. Het was gebruikelijk om oude onderdelen van gesloopte molens weer in een molen opnieuw te gebruiken.

Op een foto van molen De Hoop uit 1921 staat Jan Bakker naast een windkoppel. Een dergelijk windkoppel komt veel voor op standerdmolens en is ongebruikelijk voor grondzeilers in Noord-Holland die veelal een kruiwiel bezitten. Na de restauratie in de jaren zestig van de vorige eeuw is op De Hoop een kruiwiel aangebracht. Dit is ook een aanwijzing van een eerdere link met een standerdmolen.

Conclusie

Concluderend kunnen we stellen dat er op Wieringen naar alle waarschijnlijkheid wel standerdmolens hebben gestaan, gezien het in 1344 toegekende windrecht. In die tijd waren achtkantige grondzeilers nog niet uitgevonden. Waar deze hebben gestaan, is nog niet duidelijk.

Figuur 6 De vork van het staak van het linker steenspil met slijtplekken

Figuur 7 De molensteen met rechtsdraaiend scherpstel

Figuur 9 Foto uit 1921 waarbij Jan Bakker naast het windkoppel staat

Voorts tonen kaarten aan dat al in 1541 en 1623 er een molen bij De Oever stond. Het is niet aantoonbaar dat op de plaats van de huidige molen De Hoop een standermolen heeft gestaan, hoewel wel twee onderdelen van een standermolen in de huidige molen terug zijn te vinden.

Of het jaartal 1654 dat nu op de molenbaard staat juist is, is niet met zekerheid vast te stellen. Zeker is dat vanaf 1541 er een molen heeft gestaan op de plaats van de huidige molen (vermoedelijk een standermolen), dat er in 1623, 1660, 1668 en 1670 nog steeds een molen op verschillende kaarten voorkomt. Het jaartal 1675 als bouwjaar is daardoor onwaarschijnlijk, maar niet uitgesloten. Het zou kunnen dat dit jaartal te maken heeft met de 2e Allerheiligenstorm, waarbij de oude standermolen is omgewaaid en een grondzeiler is teruggeplaatst.